СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ПЛАТНИОТ СИСТЕМ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 2013-2017 ГОДИНА

(усвоена на 21.седница на НСП, 26.03.2013г.)

Емилија Нацевска
претседател
на Националниот совет за платни системи

Народна банка на Република Македонија,
Скопје, 29 мај, 2013 година

Структура

- Вовед
- Визија, мисија и принципи
- Карактеристики на платниот систем
- Стратегиски насоки
- Натамошни активности

ВОВЕД

- Краток осврт на развојот по големата реформа на платниот промет во земјата во 2001г., со којашто:

  - се изврши децентрализација на плаќањата и

  - се поставија современи и пазарно ориентирани системи за плаќање и клиринг и електронско порамнување
- Јануари 2001г. – на меѓународен план, Комитетот за платни системи (ЦПСС) објави основни стандарди за стабилност, сигурност и ефикасност на системски важните платни системи т.н. Базелски базични принципи
- Националните системи - делумно усогласени со меѓународните стандарди (правни, оперативни и финансиски ризици)
- Причини:

  - работата и надзорот над системите не беа опфатени со правната рамка

  - присилна наплата по гаранции и нестандардизирани судски решенија

ВОВЕД

- Октомври 2004 г. – со Спогодба меѓу МФ, НБРМ и ЗБ е формиран Национален совет за платни системи (НСП), како консултативно и координативно тело (стандардизација на извршните судски решенија, укинување на гаранциите и др.)
- Август 2007 г. – НСП ја усвои првата национална Стратегија за развој на платниот систем на Република Македонија до 2011 година - www.nbrm.mk (надминување на слабостите во правната рамка и запознавање со стандардите и шемите на СЕПА)
- Август 2012г. - Извештај за реализација на Стратегијата за развој на платниот систем на РМ до 2011 година-www.nbrm.mk (активностите во најголем дел се реализирани)
- Стратегиските насоки за периодот 2013 – 2017 поаѓаат од:

  - потребите за натамошен развој на платната инфраструктура и унапредување на правната рамка

  - барањата за прием во ЕУ во областа на платните системи

1. ВИЗИЈА, МИСИЈА И ПРИНЦИПИ

Визија

за развојот до 2017

Модернизација и унапредување на работата на системите за плаќање, порамнување и клиринг преку примена на последните технолошки достигнувања и постепено усогласување со стандардите и правилата за работа во ЕУ

- поголема сигурност и ефикасност на плаќањата
- поголема прифатеност на безготовинските инструменти
- постепено исполнување на условите за интегрирање во СЕПА

1. ВИЗИЈА, МИСИЈА И ПРИНЦИПИ

Мисија

Сигурен и ефикасен национален платен систем, усогласен со меѓународните и европските стандарди за работа и голема прифатеност на безготовинските инструменти

- поддршка на финансиската стабилност и економската активност во земјата и
- лесно и ефикасно интегрирање во СЕПА

1. ВИЗИЈА, МИСИЈА И ПРИНЦИПИ

Принципи

- Остварувањето на визијата и мисијата налага **координиран пристап на активностите** на сите засегнати страни
- НСП – форум каде што ќе се разгледуваат, договараат и канализираат прашањата за националниот платен систем
- Цврсто да се почитуваат следните принципи:

- **Консултација** на институциите со сите релевантни субјекти преку НСП ⇒ мислења и препораки пред донесувањето на одлуките

- **Последователно планирање** на активностите и **континуитет** на проектите договорени на НСП ⇒ соодветни човечки и финансиски ресурси кај институциите

2. КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПС

- **Анализа на начинот на извршување на плаќањата**

  прво ниво - плаќања на небанкарските субјекти без посредство на банките (во готовина) и со посредство на банките (безготовински) по видови инструменти (хартиени или електронски)

  второ ниво – меѓубанкарските бруто и нето-порамнувања и трансфер на средствата (втора фаза од банкарските безготовински плаќања)

- **Резултатите од анализата - основа за поставување на стратегиските насоки** (главните наоди се дадени пред секоја стратегиска насока)

3. СТРАТЕГИСКИ НАСОКИ

Осум (8) стратегиски насоки:

3.1 Правна рамка – усогласување со законодавството на ЕУ

3.2 Платежна статистика – унапредување на националната платежна статистика и усогласување со методологијата за платежна статистика на ЕЦБ

3.3 Системи за плаќање, порамнување и клиринг на трансакциите во земјата – анализа и постепена примена на меѓународните и европските стандарди и правила за работа

3.4 Интерен платен систем за државните органи и институции (ТС и ЗТС) - поголема функционална поврзаност со другите платни системи во земјата и вклучување на податоците во платежната статистика на земјата

3. СТРАТЕГИСКИ НАСОКИ

3.5 Надворешни плаќања – зголемување на ефикасноста преку постепено укинување на обврската на банките да известуваат за платните трансакции со странство за потребите на статистиката за билансот на плаќања

3.6 Надзор над системите за плаќање и порамнување - натамошно усогласување со меѓународната методологија и стандарди за работа на платните системи и системите за порамнување на хартии од вредност

3.7 Зголемување на безготовинските плаќања

3.8 Јакнење на институционалните капацитети – обезбедување техничка помош и стручно усовршување на вработените преку разни форми на меѓународна соработка и преку пристапните инструменти на ЕУ

3.1. Правна рамка

Усогласување со законодавството на ЕУ

- **Постојана подготовка на институциите и јакнење на нивните капацитети** за вградување на европското во националното законодавство и негово спроведување и **зајакнување на националната правна рамка**.

- **Планирани активности**
  - ✓ Изработка на **Акциски план за постепено и координирано вградување на европското во националното законодавство**;
  - ✓ Формирање **мешовити работни групи** за проучување на законодавството на ЕУ и за изработка на предлози;
  - ✓ **Следење на меѓусебната усогласеност на одделните закони од националната регулатива**, како и на меѓусебната усогласеност на подзаконските акти на надлежните институции и доставување предлози за надминување на евентуалната неусогласеност.

- **Очекуван придонес** од одобрената техничка помош на ЕУ од ИПА
  - НБРМ (анализа на потребите за пристапување во ЕСЦБ - приоритети во доменот на платните системи и насоки за натамошно усогласување) и
  - МФРМ (вградување на Директивата за платежните услуги на внатрешниот пазар)

3.2. Платежна статистика

Унапредување на националната платежна статистика и усогласување со методологијата за платежна статистика на ЕЦБ

- **Тековна состојба**
  - ✓ Национална платежна статистика – НБРМ од 2005 година
  - ✓ Во 2012 година е извршена споредбена анализа на националната платежна статистика со платежната статистика на ЕЦБ

- **Планирани активности:**
  - ✓ Изработка на **методологија**;
  - ✓ Изработка на подзаконска **регулатива**;
  - ✓ **Презентација** на новата рамка за платежна статистика;
  - ✓ Иницијатива за отпочнување со **анкетно прибирање информации од корисниците на платежните услуги**.

3.3 Системи за плаќање, порамнување и клиринг на трансакциите во земјата

Постепена примена на меѓународните и европските стандарди и правила за работа

3.3.1. Платни инструменти – ревизија на постојните и воведување нови платни инструменти врз основа на стандардите и правилата на СЕПА и поставување шеми за електронски плаќања

3.3.2. Системи за клиринг и порамнување – постепена примена на меѓународните и европските стандарди и правила за работа

3.3.3. Платежни картички и системи за клиринг и порамнување на трансакциите – консолидирање на состојбите во работењето со картички и постепено усогласување со стандардите и правилата на СЕПА

3.3.1. Платни инструменти

Ревизија на постојните и воведување нови врз основа на стандардите и правилата на СЕПА и поставување шеми за електронски плаќања

- **Тековна состојба**
  - ✓ ***Кредитните трансфери -*** најшироко употребуван безготовински платен инструмент, учество од 89% во 2012 година (69 % со хартиени налози);
  - ✓ ***Платежните картички -*** најмногу за подигање готовина од АТМ (79% од вредноста на трансакциите со картички);
  - ✓ ***Директните задолжувања*** - не се дефинирани со регулативата, ниту се поставени формално-правни облигациони шеми и договори за нивно прифаќање (РГ за директни задолжувања - предлог проект за воведување национална шема за директно задолжување врз основа на стандардите и правилата на СЕПА, активно поддржан од КИБС ад Скопје).
- **ЕУ Регулатива 260/2012** (март, 2012) за поставување технички и деловни барања за кредитните трансфери и директните задолжувања во евра – примена на меѓународните стандарди

3.3.1. Платни инструменти

Ревизија на постојните и воведување нови врз основа на стандардите и правилата на СЕПА и поставување шеми за електронски плаќања

Употреба на платните инструменти од небанкарските субјекти за 2012 година

(во %)

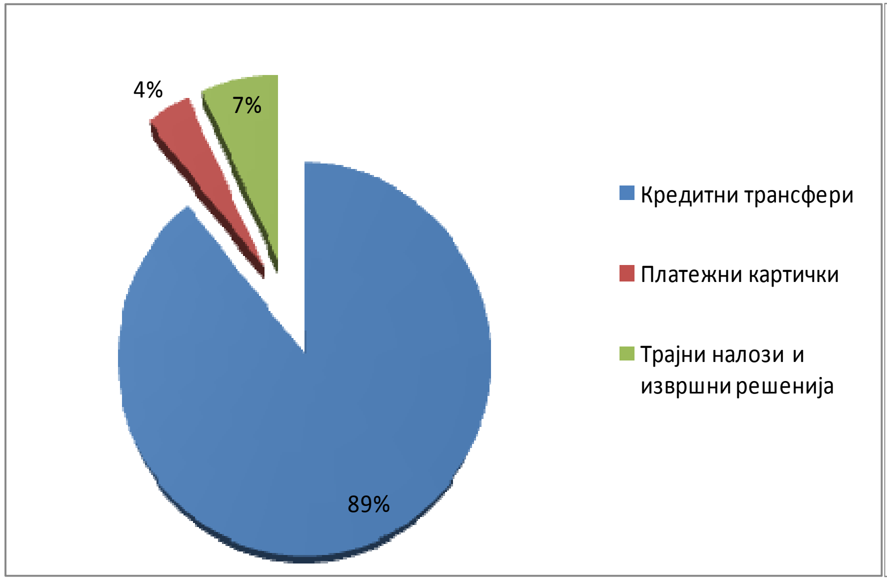

Вредност на остварени трансакции со кредитни трансфери

(во милијарди денари)

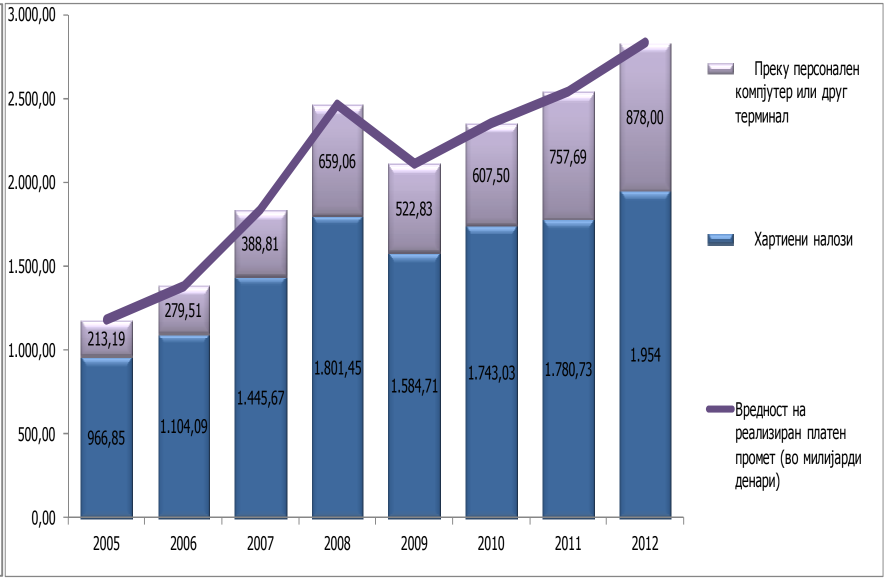

3.3.1. Платни инструменти

Ревизија на постојните и воведување нови врз основа на стандардите и правилата на СЕПА и поставување шеми за електронски плаќања

- **Планирани активности**
  - ✓ Ревизија на пропишаните платни инструменти и согледување на можноста за **поставување единствен платен инструмент за плаќањата со кредитни трансфери** од сметките на небанкарските субјекти кон приватниот и државниот сектор, врз основа на европското искуство и стандардите и правилата на СЕПА и Регулативата 260/2012;
  - ✓ Измени во подзаконската регулатива за платните инструменти во земјата што треба да овозможат **воведување инструмент за директно задолжување**, и негово поставување врз основа на европското искуство и стандардите и правилата на СЕПА и Регулативата 260/2012;
  - ✓ Изработка на **национална шема за електронски кредитни трансфери и директни задолжувања** за извршување на плаќањата во земјата, врз основа на европското искуство и стандардите и правилата на СЕПА.

3.3.2. Системи за клиринг и порамнување

Постепена примена на меѓународните и европските стандарди и правила за работа

- **Тековна состојба**
  - ✓ Електронски клиринг и порамнување - од 2001година
  - ✓ Различни правила и стандарди кај одделните системи (МИПС, КИБС и интерните системи на банките)

- **ЕУ/260/2012 –** примена на меѓународните ИСО стандарди

- **Планирани активности**
  - ✓ Анализа на состојбите, можностите и трошоците кај банките и операторите на одделните системи за клиринг и порамнување за **единствена примена меѓународните стандарди**, што согласно со Регулативата 260/2012 се задолжителни за земјите-членки на ЕУ (ИСО 13616 за меѓународен идентификациски број на банкарска сметка - ИБАН, ИСО 9362 за банкарски идентификациски број - БИК и ИСО 20022 за универзални платни пораки на финансиската индустрија - УНИФИ);
  - ✓ Изработка на **усогласен временски план за постепена примена** на меѓународните стандарди, врз основа на извршената анализа.

3.3.2. Системи за клиринг и порамнување

Постепена примена на меѓународните и европските стандарди и правила за работа

Платен промет во денари во РМ

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Вредност на реализиран платен промет (во милијарди денари)	**1.585,24**	**1.915,06**	**2.604,80**	**3.236,80**	**2.887,35**	**3.231,75**	**3.589,82**	**4.298**
МИПС	787,72	1.019,46	1.452,75	1.669,56	1.392,85	1.707,70	1.965,06	2.563
КИБС	135,77	147,9	166,8	199,82	217,06	223,11	239,13	255
Интерен	661,75	747,7	985,25	1.367,42	1.277,44	1.300,94	1.385,63	1.479
Број на налози	**21.322.900**	**23.150.209**	**27.418.232**	**45.305.584**	**49.204.300**	**51.561.024**	**60.922.396**	**63.163.703**
МИПС	2.818.345	2.453.169	2.831.339	4.906.672	4.718.965	4.676.957	5.045.886	4.930.849
КИБС	9.324.004	10.478.451	12.528.630	14.941.822	16.623.623	18.199.316	23.320.177	23.771.404
Интерен	9.180.551	10.218.589	12.058.263	25.457.090	27.861.712	28.684.751	32.556.333	34.461.450
Просечна вредност на налози (во денари)								
МИПС	279.497	415.568	513.095	340.262	295.161	365.131	389.438	519.847
КИБС	14.562	14.115	13.314	13.373	13.057	12.259	10.254	10.721
Интерен	72.082	73.171	81.707	53.715	45.849	45.353	42.561	42.931

Број на трансакции (%)

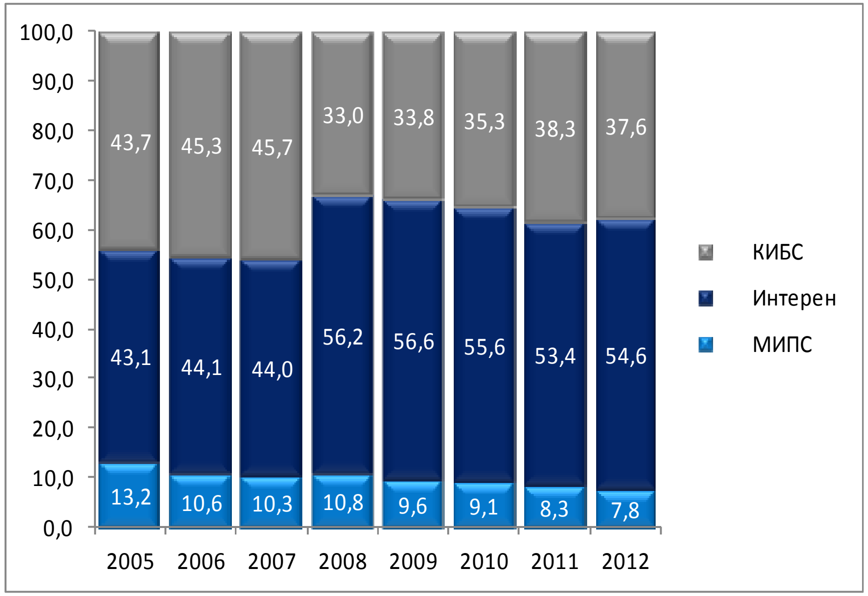

3.3.3. Платежни картички и системи за клиринг и порамнување на трансакциите

Консолидирање на состојбите во работењето и постепено усогласување со стандардите и правилата на СЕПА

- **Тековна состојба**
  - ✓ Картично работење има во сите приватни деловни банки (14 банки издаваат меѓународни платежни картички, а 5 банки издаваат и домашни платежни картички);
  - ✓ За трансакциите со домашни картички, клирингот (креирање на нето-позиции за порамнување) го врши картичниот оператор „КаСис", а порамнувањето - МИПС;
  - ✓ За сите трансакции во земјата со меѓународни платежни картички, авторизацијата и клирингот се вршат надвор од земјата преку системите на „МастерКард ворлдвајд" и „Виза интернационал";
  - ✓ Сите трансакции со брендираните картички на „Виза интернационал" и „МастерКард ворлдвајд" во Република Македонија се порамнуваат во денари;
  - ✓ Користењето услуги од странските процесори за извршување на трансакциите за плаќањата во земјата со меѓународни платежни картички го поскапува работењето со платежни картички;

3.3.3. Платежни картички и системи за клиринг и порамнување на трансакциите

Консолидирање на состојбите во работењето и постепено усогласување со стандардите и правилата на СЕПА

✓Нагорен тренд во бројот на картички (во 2012 за 3,6 пати поголем во однос на 2006)

✓Раст на вредноста на плаќањата преку ПОС, но се уште ниска (во 2012 за 6,9 пати поголема во однос на 2006)

✓Картичките и натаму најмногу се користат за подигање готовина од АТМ (79% од вредноста на трансакциите во 2012)

✓АТМ со функција за подигање готовина, но не и депонирање, а во последно време и трансфер на средства во рамките на иста банка

Вредност на трансакции со платежни картички
(во милијарди денари)

3.3.3. Платежни картички и системи за клиринг и порамнување на трансакциите

Консолидирање на состојбите во работењето и постепено усогласување со стандардите и правилата на СЕПА

- **Планирани активности**

  ✓ **Сеопфатна анализа на трошоците за картичното работење** во државата со одделните видови странски брендови на платежни картички и согледување на потребата и економската оправданост од **поставување национален систем за обработка** (авторизација и клиринг) на трансакциите со овие платежни картички во денари;

  ✓ Изработка на **национална шема за плаќања со платежни картички во земјата**, врз основа на европското искуство и стандардите и правилата на СЕПА.

3.4 Интерен платен систем за државните органи и институции (ТС и ЗТС)

Поголема функционална поврзаност со другите платни системи и вклучување на податоците во платежната статистика на земјата

- **Тековна состојба**
  - ✓ Целокупниот платен промет за потребите на буџетските корисници и јавните здравствени установи се одвива преку ТС (2001г.) и ЗТС (2010г.);
  - ✓ Употреба на различни платни инструменти за извршување на плаќањата во интерните системи на ТС и ЗТС од платните инструменти што ги користат другите економски субјекти во земјата (причина: потребата од подетални податоци и информации за следење на буџетите);
  - ✓ Сопствени стандарди и правила за извршување на платните трансакции;
  - ✓ Во статистичкиот информативен систем на земјата изостануваат податоците и информациите за платежните трансакции во ТС и ЗТС.

3.4 Интерен платен систем за државните органи и институции (ТС и ЗТС)

Поголема функционална поврзаност со другите платни системи и вклучување на податоците во платежната статистика на земјата

- **Планирани активности**
  - ✓ **Ревизија на стандардите и правилата** за извршување на платните трансакции во ТС и ЗТС во насока на нивно усогласување со стандардите и правилата пропишани со Регулативата 260/2012;
  - ✓ **Модернизација на ТРИС и ЗИС** (софтверското решение, веб-базирани функционалности, електронско поврзување со буџетските корисници, електронско поднесување на барањата за плаќање итн);
  - ✓ **Рекласификација на сметките во рамките на ТС** и ново шифрирање на податоците во ТРИС;
  - ✓ Развивање на систем за **вклучување на податоците за платните трансакции во платежната статистика на земјата**.

3.5 Надворешни плаќања

Зголемување на ефикасноста преку постепено укинување на обврската на банките да известуваат за потребите на статистиката за билансот на плаќања

- **Тековна состојба**
  - ✓ Плаќањата (трансакциите) меѓу резиденти и нерезиденти не се целосно слободни (Закон за девизно работење);
  - ✓ Банките вршат контрола пред извршувањето на плаќањата и известуваат за платните трансакции со странство (ИТРС) за потребите на платно-билансната статистика;
  - ✓ Платните налози, покрај неопходните елементи за извршување на меѓународните плаќања (преку СВИФТ), содржат дополнителни податоци и информации за потребите на националната регулатива;
  - ✓ Главно во хартиена форма и употреба на двојни налози за плаќањата во денари
- **ЕУ/260/2012 – со цел да се намалат трошоците за прекугранични плаќања, земјите-членки треба до 1.2.2016 да го укинат ИТРС**

3.5 Надворешни плаќања

Зголемување на ефикасноста преку постепено укинување на обврската на банките да известуваат за потребите на статистиката за билансот на плаќања

- **Планирани активности**
  - ✓ Согледување на можностите за зголемување на ефикасноста на надворешните плаќања преку **анализа на потребните средства и капацитети за преминување од индиректен кон директен начин на прибирање податоци за составување на билансот на плаќања** на Република Македонија;
  - ✓ Изработка на **Акциски план за постепено намалување до целосното укинување на обврската на банките да известуваат** за потребите на статистиката на билансот на плаќања;
  - ✓ **Ревизија на пропишаните платни инструменти и нивно усогласување** со стандардите и правилата за кредитни трансфери на СЕПА и Регулативата (ЕК) 260/2012.

3.6. Надзор над системите за плаќање и порамнување

Натамошно усогласување со меѓународната методологија и стандарди за работа на платните системи и на системите за порамнување хартии од вредност

- **Тековна состојба**

  - ✓ Примена на меѓународните стандарди за системски важните платни системи (2007г.);
  - ✓ На меѓународно ново (ЦПСС и ИОСКО, 2012г.) - нови обединети меѓународни стандарди за работа на системите за плаќање, клиринг и порамнување, на системите за порамнување хартии од вредност и на централните договорни страни т.н. „Principles for Financial Market Infrastructures".

3.6. Надзор над системите за плаќање и порамнување

Натамошно усогласување со меѓународната методологија и стандарди за работа на платните системи и на системите за порамнување хартии од вредност

- **Планирани активности**

  - ✓ **Усогласување на националните со новите меѓународни стандарди** за работата на системите за плаќање, клиринг и порамнување;
  - ✓ **Примена на меѓународните стандарди во работењето на системите за порамнување со хартии од вредност**;
  - ✓ **Конзистентна примена на принципите на ЦПСС-ИОСКО**;
  - ✓ **Унапредување на соработката помеѓу НБРМ и КХВ** заради поголема координација на надзорните активности.

3.7. Зголемување на безготовинските плаќања

- **Тековна состојба**
  - ✓ Надолни трендови кај показателите за готовите пари и кај плаќањата во готовина по интензивните мерки во периодот 2007-2009 (трансакциски сметки, безготовинска исплата на платите и пензиите, кампањи за плаќање со картички и електронско банкарство и сл.);
  - ✓ Учеството на готовите пари во паричната маса М1 од 45% во декември 2006 година се сведе на 31% во февруари 2009 година (намалување за 14 п.п.);
  - ✓ Намалено учество на уплатата и исплатата на готови пари на/од банкарските сметки во вкупните платни трансакции за 7 п.п во 2012 година во однос на 2006 година;
  - ✓ Употребата на готовината е се уште голема – учество на готовите пари во М1 во 2012 од околу 30% (од 10% до 25% во развиените економии).

- **Искуства на земјите од ЕУ –** административните мерки за намалување на готовината не се ефикасни; активности за широка и ефикасна употреба на безготовинските инструменти; безготовинска наплата на јавните давачки и услуги и др.

3.7. Зголемување на безготовинските плаќања

Учество на готовите пари во оптек во паричната маса М1 (во %)

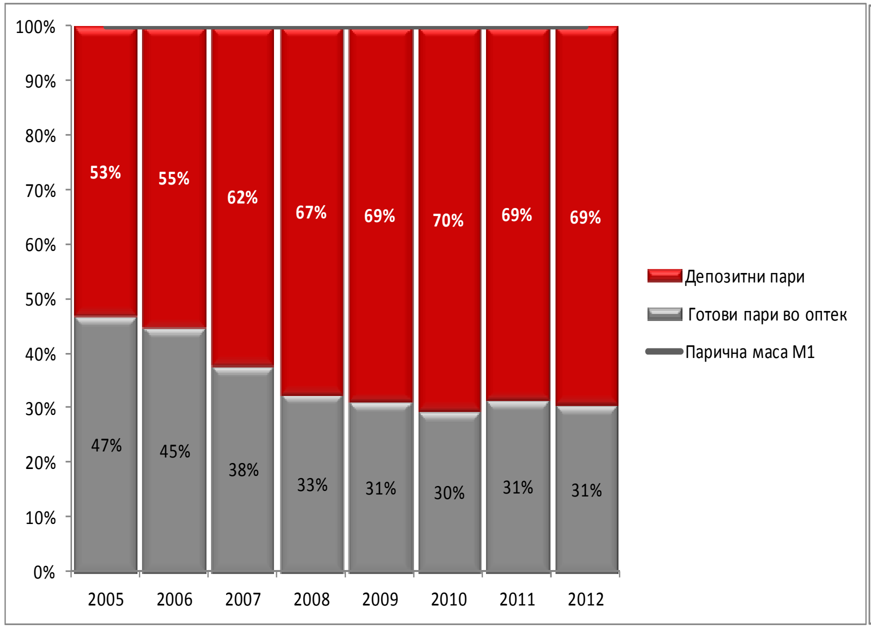

Уреди коишто прифаќаат платежни картички

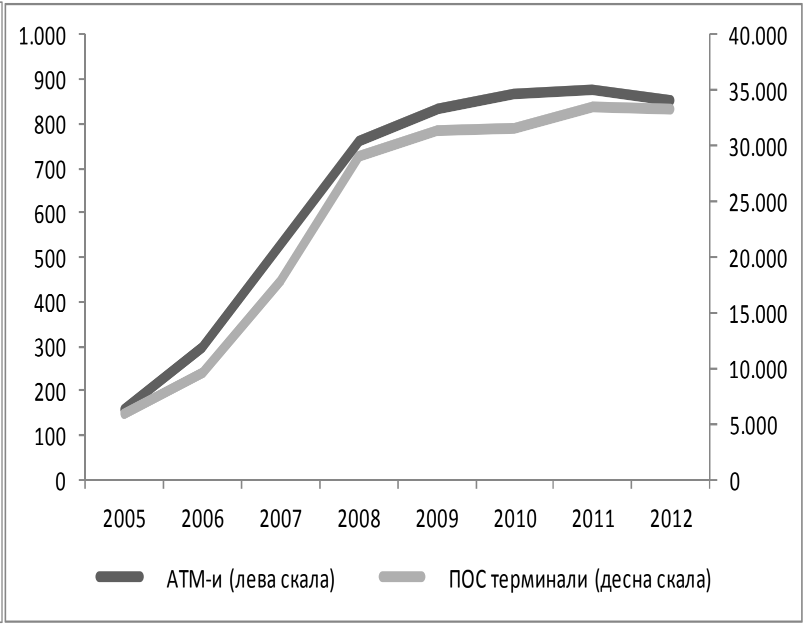

3.7. Зголемување на безготовинските плаќања

- **Планирани активности**

  - ✓ Поголема употреба на платежните картички за плаќање давачки и јавни услуги преку **инсталирање ПОС-уреди кај што поголем број централни и локални државни органи, институции и јавни установи што вршат вакви услуги**;
  - ✓ **Проширување на можноста за плаќање преку мобилен телефон и интернет и на давачките кон државата и јавните услуги**;
  - ✓ Обезбедување **поголема територијална покриеност на државата со АТМ и ПОС-терминали**;
  - ✓ Зголемување на бројот на **АТМ-терминали со повеќе функции**.

3.8. Јакнење на институционалните капацитети

Обезбедување техничка помош и стручно усовршување на вработените преку разни форми на меѓународна соработка и преку пристапните инструменти на ЕУ

- **Тековна состојба**
  - ✓ Техничка помош и обука за вработените (меѓународна и билатерална соработка - семинари, конференции и работилници; се позначајна ТА од ЕУ - ИПА, ТАИЕХ, и сл.)

- **Придобивки:** проширеното знаење и подигнатата свесност за меѓународните и европските стандарди за работа и за правилата на СЕПА, можноста за размена на искуства со претставниците од централните банки на земјите од регионот.

3.8. Јакнење на институционалните капацитети

Обезбедување техничка помош и стручно усовршување на вработените преку разни форми на меѓународна соработка и преку пристапните инструменти на ЕУ

- **Планирани активности**
  - ✓ Продолжување на активностите за обезбедување **техничка помош и обука на вработените преку разни форми на меѓународна соработка** (семинари и конференции во организација на меѓународните институции, странските централни банки, билатерална техничка помош);
  - ✓ Засилување на активностите за техничка помош од ЕУ преку **поголемо користење на пристапните инструменти и фондовите** што се наменети за Република Македонија;
  - ✓ **Организација на домашни семинари, работилници, конференции** и слично, каде што ќе се пренесуваат и ќе се разменуваат теоретското знаење и практичното искуство на вработените.

НАТАМОШНИ АКТИВНОСТИ

- **Изјава за прифаќање на стратегиската рамка** од главните носители на развојот на националниот платен систем и основачи на НСП: Министерството за финансии, Народната банка и Здружението на банкарството
- **Акциски план за практично извршување на активностите планирани со стратегиските насоки** (временска рамка и носители) – НСП на следна седница по претходно договарање и меѓусебно усогласување на институциите

ВИ БЛАГОДАРАМ НА ВНИМАНИЕТО